

Problém treba citlivo riešiť na mieste, kde vznikol

(08.03.2012; Pohronie; č. 9, s. 1, 6; RÁCHELA Štefan)

Odpoveď na rómsku otázku nehľadajme v Bruseli ani v Bratislave

O Rómoch vieme málo. Väčšinou sa nám o nich dostanú do uší iba negatívne chýry. Ich hlavným hriechom bolo a je to, že sú iní. V minulosti sa im často pripisovali viny za rôzne katastrofy. Róma rešpektujeme iba vtedy, keď sa z neho stane gádžo. Všetky doterajšie pokusy o hromadnú integráciu Rómov stroskotali. Zrejme práve preto, že to boli pokusy urobiť z Rómov gádžov. Riešenie možno spočíva v rešpektovaní osobitosti tohto etnika.

Každé zverejnenie násilností zo strany Rómov či hrozivých demografických predpovedí prinúti politikov začať hľadať východisko. Každá strana príde hneď so "zaručeným riešením". Ono je však len postupné, dlhodobé, a drahé. Slovensko samé ho ani ekonomicky neunesie. O to trestuhodnejšie je slabé využívanie prostriedkov eurofondov.

Riešenie však treba nájsť, lebo s narastajúcim počtom rómskeho obyvateľstva narastajú aj problémy. Presvedčajú nás o tom nepokoje pri sociálnych reformách či pri vystahovávaní neprispôsobivých skupín obyvateľstva či už z vidieka do miest alebo naopak. Rástol by aj problém s rasizmom. Obojstranným. Lebo, nezakrývajme si, existuje aj rómsky rasizmus. A ten nie je o nič menej škaredý ako biely.

POHĽAD DO RÓMSKEJ HISTÓRIE

V Európe žije asi 6 miliónov Rómov. Nikde nemajú vlastný štát, všade žijú rozptýlení medzi ostatným miestnym obyvateľstvom. Nikde ich volajú Cigáni, inde Zingari alebo Gitanos či Gypsies. Pochádzajú z Indie a vedci sa domnievajú, že patrili ku skupine Dómov, ktorí tam žijú dodnes.

V priebehu 9. a 10. storočia opúšťali predkovia dnešných Rómov Indiu a v skupinách putovali cez Perziu a Malú Áziu na európsky kontinent.

V priebehu 12. a 13. storočia postupne prenikali z Balkánu pozdĺž Dunaja do strednej Európy. Prvá správa o pobyte Rómov na Slovensku je z roku 1322, keď spišskonovoveský richtár Nunch uviedol, že v okolitých lesoch sa potulujú Cigáni.

V roku 1417 sa vyše tristočlenná skupina, na ktorej čele stál "kráľ" Sindel, pohla z Budína do Košíc, odtiaľ južným Slovenskom cez Levice do Bratislavy, kde sa rozdelila do viacerých skupín, a tie potom pokračovali ďalej na západ.

Najskôr sa stretali so sympatiami, lebo sa predstavovali ako kajúci hriešnici z Egypta. Od polovice 15. storočia sa vzťah ostatného obyvateľstva s Rómami zmenil. Cirkevní predstavitelia poukazovali na ich pohanské zvyky, ktoré sa nezhodovali s predstavou o kresťanských kajúcnikoch. Začalo sa kruté obdobie prenasledovania. V strednej a východnej Európe bolo ich postavenie o čosi priaznivejšie ako v západnej Európe. Počas tureckých vojen využívali bojujúce strany služby rómskych kováčov, ktorí sa v tom čase začali aj usadzovať. Využívali ich dokonca aj ako vojakov.

O trvalé usadenie rómskeho obyvateľstva sa pokúsili v 18. storočí osvietenský panovníci Mária Terézia a Jozef II. Chceli z nich urobiť roľníkov, aby splynuli s ostatným obyvateľstvom. Ich predstavy mali viaceré moderné myšlienky, napr. dôraz na školskú dochádzku, výchovu detí. Prvý raz v dejinách ich nevyháňali, ale počítali s nimi ako s obyvateľmi. Napriek snahám osvietenských panovníkov dochádzalo k praktikám "riešení" z minulosti. Taký bol aj tzv. hontiansky proces v Bátovciach v roku 1782, keď bolo 40 Rómov obvinených z vražd a ľudozrúctva kruto popravených. Vyšetrovanie cisárskym komisárom dokázalo omyl, priznania boli vynútené mučením. Ďalšie popravy z pôvodne 173-člennej skupiny boli zakázané.

Najsmutnejšou kapitolou novodobých dejín Rómov je obdobie II. svetovej vojny, keď boli v rámci rasistických zákonov v krajinách nemeckého vplyvu prenasledovaní, väznení a transportovaní do koncentračných táborov. Odhaduje sa, že počas II. svetovej vojny zahynulo tristitisíc európskych Cigánov - Rómov.

Po II. svetovej vojne premiestnili asi 15 tisíc Rómov zo Slovenska do Čiech. Štátne orgány sa domnievali, že Rómovia môžu svoju zaostalosť prekonať iba tým, že sa vzdajú doterajšieho spôsobu života a prispôbia sa väčšinovému obyvateľstvu. Nepoužívalo sa ani označenie Róm alebo Cigán, ale "občan cigánskeho pôvodu". Najväčším hriechom socializmu bolo, že síce v dobrom úmysle zobral Rómom živnosť - remeslá, a naučil ich spoliehať sa na sociálnu starostlivosť štátu. Rómovia už od 16. storočia, keď sa začali usadzovať na okrajoch dedín a miest, boli známi ako vynikajúci kováči. Z tohto obdobia sú aj prvé zmienky o hudobníkoch. Od 18. storočia, keď už väčšina Rómov prešla na usadlý spôsob života, príležitostne pomáhali roľníkom a tiež lámali kameň, rozťkali ho na drobné kúsky - štet, ktorým vykladali cesty. Boli známi aj ako košíkari, hrnčiari, pálili vápno a vyrábali tehly. Kočovní

Rómovia, tzv. Kalderáši sa špecializovali na výrobu medených kotlíkov, haličskí Rómovia vyrábali vrtáky, rumunskí korytá, olašskí obchodovali s koňmi. Okrem toho Rómovia často vykonávali najťažšie práce v stavebníctve.

CHVÁLA INAKOSTI

Dejiny ľudstva sú dejinami zápasov s inakosťou a za inakosť. Ten zápas prebieha dodnes a do ad absurdum ho privádzajú čoraz reálnejšie pokusy o klonovanie ľudí. Aj keď protivníci inakosti boli často pri moci a zdanlivo víťazili, v konečnom výsledku má zatiaľ navrch inakosť. Aj v našich končinách narobili inakosti veľké škody. Uhorsko bolo veľmi rôznorodé. Maďari chceli, aby bolo iba maďarské. Ich sen sa nakoniec, žiaľbohu, splnil do dôsledku. Našťastie iba v hraniciach Maďarska. Maďarsko je dnes po stránke etnografickej jednotvárna a smutná krajina. Aj Rómovia sú tam Maďari. Panslávi v Uhorsku túžili spojiť sa s Ruskom, aby všetci boli Slovania. Našťastie sa im to nespĺnilo. Dejiny dokázali, že Slovania si dokážu navzájom spôsobiť tie najhoršie veci.

Aj Československo bolo veľmi rôznorodé. Česi a Slováci sú napriek jazykovej blízkosti rôzne mentality. Mohla to byť výhoda. Vďaka tým, ktorí neznášajú inakosť, sa rozpadlo aj Československo. Čechom sa sen o rovnorodej spoločnosti takmer splnil, keby sa Václavovi Klausovi bolo podarilo vrátiť na Slovensko všetkých Rómov, ktorých sme ich tam zo Slovenska poslali.

Na Slovensku sme zistili, že naša spoločnosť je veľmi pestrá. Chvalabohu, máme tu Maďarov, Rómov, Rusínov, o svoje práva sa hlásia ďalšie národnosti. Tí, ktorí chceli samostatné Slovensko ako etnicky čistý štát, si môžu trhať vlasy. My, priaznivci inakosti, jasáme.

Rómsky problém by sa nám bol ľahšie riešil, keby priaznivci inakosti boli zvíťazili v Rakúsko-Uhorsku, ľahšie by sa nám riešil, keby boli zvíťazili v Československu. Teraz to budeme musieť vyriešiť v rámci Slovenska. Je to ťažké. Ale iné, lepšie, riešenie neexistuje.

NIE JE RÓM AKO RÓM: POHĽAD DO REGIÓNU

Bátovce

Prvé zmienky o Rómoch v Bátovciach sú z druhej polovice 18. storočia. Žili v rómskej osade Lipovina a v miestnej časti Jalakšová. Vyrábali tehly, metly, košíky, pomáhali v poľnohospodárstve, ale hlavne sa zaoberali poľnohospodárstvom a tiež hudbou. V roku 1965 rómsku osadu Lipovina z dôvodu výstavby vodnej nádrže zlikvidovali. Tamojší Rómovia sa presťahovali do rodinných domov v Bátovciach (asi 40 ľudí), do Levíc (5 rodín), päť rodín odišlo do Čiech. V časti Jalakšová zostalo asi 60 Rómov. Bátovskí Rómovia sa prispôbili životu väčšinového obyvateľstva, pokúpili si rodinné domy, niektorí si postavili nové. Spravidla sa vyučili remeslá alebo pracovali v poľnohospodárstve. Spolužitie medzi nimi a väčšinovým obyvateľstvom bolo a je bezproblémové. Aj keď v dôsledku nezamestnanosti sa objavuje občas páchanie trestnej činnosti, podobne ako medzi bielymi. Mnohé z vnúčeniec tých, čo pochádzali z osád, majú stredoškolské i vysokoškolské vzdelanie.

Keď boli oslavy 30. výročia vybudovania priehrady Lipovina, miestni Rómovia niesli veľký transparent s nápisom: "Bátovskí Rómovia pozdravujú 30. výročie priehrady Lipovina."

Záslužnú prácu s mladými Rómami tu vykonáva Turistický oddiel mládeže pod vedením Igora Gašpara za spolupráce so Základnou školou a Obecným úradom.

Kozárovce

V Kozárovciach sa usadili olašskí Rómovia mimo dediny. Bývali v chatrčiach a maringotkách. Žili izolovane a vzťahy s väčšinovým obyvateľstvom boli často napäté. Medzi pôvodným roľníckym obyvateľstvom, ktoré sa za socializmu zmenilo na kovoľníkov a kočovníkmi, čo sa prispôbili sociálnej politike socializmu, sa antagonizmus logicky prehlboval.

V roku 1981, po 40-ročnom trvaní, bola zlikvidovaná rómska osada, časť Rómov presunuli do lokality Domky, kde postupne obsadili všetky štyri rodinné domy pôvodne postavené pre zamestnancov kameňolomu. V minulosti sa pokúšal miestny národný výbor zbaviť Rómov aj ich vystáňovaním, ale tí sa až na niekoľkých vrátili. Časť kozárovských Rómov už medzitým "expandovala", najmä do Levíc a Hronských Kosíh.

V tejto komunite sa medzi tým rozšírili aj kriminálne javy. Tí najschopnejší sa venujú úžere a kupliarstvu. Občas sa prejaví agresivita aj navonok, napríklad je riziko ísť po hlavnej ceste na bicykli, niekedy aj na aute. Po incidente na Silvestra 2009 sa začali problémom zaoberať aj štátne orgány, iniciovali sa rómske hliadky, ale peniaze na ne sa minuli a incidenty s autami sa opakujú. Až to vyzerá, že Rómom sa práca "osadných policajtov" zapáčila a chcú si vynútiť peniaze na platy pre nich.

Kalná nad Hronom

Ale ani olašskí Rómovia nie sú rovnakí. V Kalnej nad Hronom či Dolnej Seči si našli obživu v obchode. Voľakedy kupčili s koňmi, dnes obchodujú s autami a všetkým možným. Majú takpovediac obchodného ducha a veľmi dobre sa prispôbili trhovému mechanizmu raného kapitalizmu. Neraz v podnikaní zamestnávajú aj bielych.

Levice

V Leviciach sa usadili Rómovia - muzikanti. Spolužitie s nimi bolo po stáročia bezproblémové. Prakticky splynuli s ostatným obyvateľstvom. Problémy ale nastali s Rómami, ktorí sa na sklonku 20. storočia nasťahovali do Levíc z vidieka. Mesto sa ich snažilo zbaviť tak, že ich ako neprispôsobivých odsťahovalo do nízkoprahových domov postavených na Ladislavovom dvore. Odborníci na sociálnu problematiku hneď upozorňovali, že problém nie je vyriešený, iba odložený. Ich najčiernejšie prognózy sa naplnili. Problém sa mestu začal vraciť ako bumerang. Nakoniec sa tu predsa len začína pristupovať k terénnej sociálnej práci. Systémovú sociálnu prácu sa pokúša vykonávať o.z. Miesto v dome, zápasí však s nedostatkom prostriedkov.

Šarovce

V Šarovciach žijú Rómovia od konca 18. storočia. Prácu si v tejto vtedy bohatej obci nachádzali u majetných sedliakov. Proces ich integrácie sa zavŕšil koncom 60-tych rokov, keď zanikla pôvodná rómska osada v strede obce a Rómovia sa rozptýlili medzi ostatných obyvateľov. Dnes tvoria takmer polovicu obyvateľstva. Šarovskí Rómovia žijú v slušných domoch, majú zväčša dve - tri deti, posielajú ich do materskej i základnej školy. Po roku 1989 sa situácia skomplikovala. Nezamestnanosť postihovala v prvom rade Rómov, ktorých vzdelanostná úroveň je nízka. V ich prípade dvojnásobne platí, že práca robí človeka človekom. To si uvedomovala aj tunajšia, už dlhoročná, starostka Judita Trníková a snažila sa situáciu riešiť. "Naši Rómovia pracovať vedia a chcú," zdôrazňovala všade, kam prišla. Vládne bavoráky zatiaľ mierili hlavne na východ, kde bola situácia najhoršia.

Postupne sa však v Šarovciach začalo blýskať na lepšie časy. Na počiatku bol projekt deviatich obcí "Spoločná budúcnosť". Šarovská samospráva však vzala veci do vlastných rúk. Využila možnosti, ktoré ponúkal Fond sociálneho rozvoja i eurofondy. V obci vzniklo komunitné centrum kde pracujú s Rómami sociálne komunitné pracovníčky. Pribudlo aj informačné centrum.

Napriek problémom a kríze sa zdá, že šarovskej samospráve sa dezintegráciu tunajších Rómov predsa len podarilo zastaviť.

Čata

Najkomplikovanejšia je situácia na juhu okresu. V Čate, žije je pestrá komunita Rómov, sú tam pôvodom muzikanti, korytári i olašskí Rómovia. Pracuje aktívne občianske združenie Románe jile - Rómske srdcia, ktoré založil a vedie rómsky aktivista Štefan Babindák. Majú vlastné klubové priestory, ktoré si vybudovali svojpomocne prestavaním staršieho rodinného domu. Vyvíjajú tam rozsiahlu klubovú činnosť zameranú najmä na výchovu mládeže a pôsobi tam aj informačné a poradenské centrum pre Rómov.

Plavé Vozokany

V Plavých Vozokanoch je situácia komplikovanejšia. Rómovia sa v sociálnej núdzi často uchylujú ku krádežiam a z toho vyplývajú konflikty medzi Rómami a Nerómami, z ktorých väčšina sú dôchodcovia.

Šálov

Šálov je takmer čisto rómskou obcou s takmer stopercentnou nezamestnanosťou a so všetkým, čo takáto ľudská tragédia obnáša. Vďaka pomoci Fondu sociálneho rozvoja tu od roku 2007 začali pôsobiť komunitné sociálne pracovníčky. Tunajšie Rómovia už za predchádzajúce roky rezignovali na pomoc.

NA ZÁVER

Aj z uvedeného je zrejmé, že rómsku problematiku nemožno riešiť plošne. Nemožno ju riešiť z Bruselu, ani z Bratislavy. Každú rómsku komunitu treba citlivo posúdiť a riešenie hľadať priamo na mieste, s ľuďmi, ktoré miestne pomery dobre poznajú. A najlepšie je zapojiť do riešenia aj Rómov samotných.

Blýskanie na lepšie časy naznačila práca komunitných konzultantov. Fungovať začali vďaka Fondu sociálneho rozvoja. Len škoda, že začali tak neskoro, keď rómske komunity už padli príliš hlboko a už rezignovali na pomoc zvonka.

***

Sociálny program podporuje núdznych

(07.03.2012; Naše novosti; č. 9, s. 6; Ďuriková Virgínia)

V priebehu dvoch mesiacov sa Kolárovo podarilo vybudovať dočasnú ubytovňu pre bezdomovcov, darovať nábytok rómskym rodinám a vybaviť sociálnu podporu.

KOLÁROVO. Mesto Kolárovo od januára spustilo program na podporu sociálne ohrozených alebo sociálne vylúčených osôb prostredníctvom rozvoja služieb starostlivosti s osobitným zreteľom na marginalizované rómske komunity. Program prebieha v rámci operačného programu Zamestnanosť a sociálna inklúzia, ktorý spolufinancoval Európsky sociálny fond. "Dostali sme okolo 59-tisíc eur. Zamestnanci sa pohybujú v teréne, pravidelne navštevujú osadu Dankó Pista, kde žijú rómski obyvatelia," hovorí Iveta Némethová, prednostka MsÚ Kolárovo.

Vypisujú tlačivá, hľadajú zamestnanie

Na priebeh programu dohliada hlavná kontrolórka Andrea Rigó, ktorá plní funkciu terénneho sociálneho zamestnanca. So svojimi asistentmi nadväzuje kontakty so sociálne odkázanými občanmi a rodinami v hmotnej núdzi. Pomáhajú im vypínať tlačivá, žiadosti, poskytujú úradné dokumenty. Spolupracujú s úradom práce pri hľadaní nových pracovných miest, v neposlednom rade vybavujú záležitosti v školách a školských zariadeniach. "Mali sme prípady, kedy deti nechodievali do škôlky. Terénni pracovníci navštívili rodičov, s ktorými záležitosť vybavili a deti opäť do škôlky chodili," opisuje Iveta Némethová.

Učia ich narábať s peniazmi

Počas dvoch mesiacov sa terénnym pracovníkom v Kolárove podarilo zriadiť dočasné ubytovanie pre bezdomovcov, ktorí počas studených zimných dní mrzli. Na tento účel využili hospodársku budovu. "Zobrali sme im tam posteľe, prádlo, piecku, zabezpečili drevo. Mali kde prenocovať," dodáva I. Némethová. Jednému Kolárovčanovi vybavili sociálnu podporu a navštívili ďalších približne 50 rómskych rodín. Učili ich, ako správne hospodáriť s finančným rozpočtom, ako sa o seba starať, dodržiavať hygienu a viesť kuchyňu. "Terénni pracovníci zmapujú situáciu a snažia sa pomôcť. Úradná pomoc je maličkosť, dôležitejšia je terénna práca," dodáva Iveta Némethová. Nedávno darovali núdzny nábytok, ktorý obyvatelia Kolárova už nepotrebovali.

Program iniciovalo sociálne oddelenie Mestského úradu v Kolárove. Pracovníci sa o ňom dozvedeli na školeniach, vypracovali dvojročný projekt a dostali dotácie. Na spoločnej webovej stránke si vymieňajú skúsenosti s ďalšími obcami a centrárou v Bratislave. Terénni pracovníci majú kanceláriu na mestskom úrade na Kostolnom námestí. Projekt terénnej sociálnej práce bude v Kolárove trvať dva roky.